

DE NAAKTE COÖRDINATEN VOORBIJ? INTERNET EN VOLKSKUNDEMUSEA AAN HET EINDE VAN DE TWINTIGSTE EEUW

Marc Jacobs

"Gent (...) het museum (...) in afwachting van een demonstratie van oude ambachten, die speciaal voor de gelegenheid weer tot leven werden gebracht (...) een kort mimespel [over] de geschiedenis van het museum, dat oorspronkelijk een hospitaal geweest was (...) Het spel vond zijn hoogtepunt in een volksdans, waarvoor het gezelschap om onduidelijke redenen een man tekort kwam, die vervolgens door een van de meisjes in het publiek gezocht werd. Tot zijn ontzetting werd Maarten door haar uitverkoren (...) 'ge volgt mij maar,' (...) Stampend, kletsend in zijn handen, de knieën en de rug wat gekromd, probeerde hij haar ook echt te volgen, maar het gelach dat van heel ver tot hem doordrong zei hem dat zijn rol eerder die van een clown dan van de buitenlandse prins was, die hij waarschijnlijk voor moest stellen".

(J.J. Voskuil in 1962 op bezoek in het Gentse Museum voor Volkskunde¹)

Om een onderscheid te maken tussen (cultuur)historische en volkskundige musea, suggereerde Jaap Kerkhoven, in navolging van A. Bühler, dat de laatstgenoemde musea meer de laatste rustplaats voor afgedankte gebruiksartikelen zouden zijn: "Afgedragen werkdracht is iets voor het volkskundemuseum, een zilveren gildebeker gaat eerder naar het cultuurhistorisch museum". Bühler stelde in 1956 vast dat in de volkskundemusea alles vaak bij het oude blijft: "Niet het publiek, maar de

collectie staat er centraal. Over de bedoeling van de uit esthetisch oogpunt toch al niet altijd even bekoorlijke opstellingen wordt de volkskundig nietgeïnitieerde bezoeker in het ongewisse gelaten"³ Moet er een verhaal zijn en wie mag dat dan vertellen? Gaat het om voorwerpen (in "context")? Of om de constructie van identiteiten?

Hoewel ook allerlei andere objecten en instrumenten in volkskundemusea bewaard worden, blijven we even bij de afgedankte gebruiksartikelen. De om de vier à vijf jaar vervangen personal computers bijvoorbeeld? Wie van mening is dat computers niet in Vlaamse boerderijen te vinden zijn, is de laatste vijf jaar niet meer op een doorsnee landbouwbedrijf geweest: computergestuurd melken, elektronisch geregelde verwarming, voorraadbeheer en belastingsaangiftes met boekhoudpakketten op PC. Landbouwscholen wijzen de boeren in spe niet alleen de weg naar de Europese Gemeenschap, maar ook naar computers. Of waar vindt men, om een geliefkoosde opstelling in volkskundemusea in herinnering te brengen, nog een apotheker die op of achter de toonbank geen computer heeft staan? Op termijn zal er wellicht een PC terecht komen in een "typische woonkamer of bureau van de jaren 1990". Computers zouden echter ook op een andere wijze een rol moeten gaan spelen, en dan bevinden we ons op het niveau van de verhalen en de "initiatie" van bezoekers.

Moeten er nou ook al computerschermen in volkskundemusea komen? Zijn het geen vrijplaatsen waar men uit het "jachtige leven" kan stappen en, als ik even de omschrijvingen op de toeristische websites parafraseer, lekker gezellig kan wegdromen in de tijd van toen, even in de sfeer van de goede oude voice mail- of e-mailloze tijd kan vertoeven of als het ware op bezoek kan gaan bij overgrootouders en grootouders toen die nog jong waren. Het kan een legitieme keuze zijn om zich te richten op enkele decennia voor en na de Grote Oorlog (1914-1918) en een bepaalde wijze van in beeld brengen van culturele fenomenen uit die periode te bewaren of zelf in de kijker te plaatsen: "*l'arroseeur arrosé*". Dit ligt in de lijn van wat de laatste jaren één van de belangrijkste zwaartepunten van de intellectuele inspanningen (en financiering-legitimatie door het FWO/NWO) op het vlak van volkskunde in de Nederlanden lijkt te zijn: reflectie over en het uitbenen van de geschiedenis van het vak.

1. De nieuwe media

In deze bijdrage stel ik dat het wel degelijk nuttig kan zijn na te denken over het inschakelen van nieuwe media in musea. Aan het einde van de twintigste eeuw blijkt er bovendien een nieuw soort bezoeker op afstand te ontstaan (die het in het verleden met een gedrukte catalogus moest doen). Deze binnen-

en vooral buitenlandse gasten mogen als prins behandeld worden en zonder toeschouwers in rondedansen betrokken worden - op voorwaarde dat de redenen verduidelijkt worden- of zelf de rondedansen kiezen. Het mimespel om een museum voor te stellen kan ook met woord, beeld en geluid ondersteund worden.

Dat er niets boven het contact met de authentieke voorwerpen ter plaatse gaat, wil ik graag aannemen; vooral voor een goed geïnformeerde bezoeker die thuis zijn of haar aandacht al heeft kunnen aanscherpen. Zo kunnen bijvoorbeeld "historische sensaties" (Johan Huizinga) gestimuleerd worden bij bezoekers, wat volgens mij één van de (tenzij door de toeristische marketeers) onuitgesproken doelstellingen van volkskundige musea lijkt te zijn: "*Aangezien het bij deze historische sensatie (in hoofdzaak) gaat om voorwerpen uit het verleden, lijkt het mogelijk deze overblijfselen in een museum samen te brengen: men kan de voorwerpen opstapelen en tentoonstellen (...) In het institutionele kader van een tentoonstellingszaal dreigt echter veel van wat de historische sensatie tot een historische sensatie maakt, te verdwijnen. Het historische museum omvat ongetwijfeld vele voorwerpen die een contact met het verleden tot stand kunnen brengen, maar dat impliceert niet dat deze mogelijkheden ook daadwerkelijk zullen worden gerealiseerd. Het con-*

*tact met het verleden, en de opwinding die met dat contact gepaard gaat, kunnen immers moeilijk worden 'gecontroleerd' en 'gereguleerd': zij hebben integendeel alles te maken met het verrassende, het plotse en het onverwachte van de 'ontdekking'. De historische sensatie wortelt in het toeval (... een) samenloop van omstandigheden, ogenblikkelijke gedachten en flitsende associaties, van het feit dat de suggestie en de kracht van een op zich niet opzienbarend voorwerp bleken te passen bij de ontvankelijkheid van die ene toevallige toeschouwer"*⁴. Het toeval kan wel op verschillende manieren geholpen worden, vooral als culturele ontwikkelingen de "ontvankelijkheid" beïnvloeden en andere vormen doet aannemen. Misschien zijn mensen nooit zo ontvankelijk geweest voor het soort hyperlinks met het verleden die het begrip "historische sensatie" poogt uit te drukken, als nu. Er moet dan wel een inspanning gedaan worden om dit te cultiveren.

Het nogal trieste verhaal van de recente geschiedenis van het Antwerpse Volkskundemuseum, zoals dat in 1997 door Patricia Vansummeren werd gebracht tijdens het symposium "De museale relevantie van het dagelijks leven" (en begin 1999 gepubliceerd werd), is veelzeggend. Door gebrek aan geld moesten de uit 1956 gedateerde vitrines "die niet berekend waren op vernieuwde presentaties" bij het heropstarten van het museum in 1988 herbruikt worden. Door budgettaire beperkingen kon ook niet in educatieve mede-

werkers en creatieve experimenten geïnvesteerd worden. Vansummeren stelde vast dat het moeilijk is jongeren te interesseren en dat vele bezoekers in schoolverband zich stierlijk lopen te vervelen in het volkskundemuseum zoals het in de hoogdagen van de traditionele Vlaamse volkskunde werd geconcipieerd. Er is wel een probleem: "zij zijn de potentiële museumbezoekers voor de toekomst (...) Vandaar dat het noodzakelijk is in te spelen op de jongeren in onze maatschappij, zonder echter volledig aan hun verlangens te voldoen en te vervallen in een pretpark mentaliteit. Het visuele en auditieve aspect worden steeds belangrijker in onze maatschappij en niet alleen bij jongeren (TV-cultuur). Een museum dat toekomstgericht wil zijn kan hieraan niet voorbij gaan en dient de snel evoluerende multimedia in te passen. Dit mag echter niet leiden tot een vervlakking. Het geheel moet voldoende historisch-wetenschappelijk onderbouwd zijn en op een actuele manier worden gepresenteerd, gebruik makend van de nieuwste technieken (...) Wij beseffen ten volle dat multimediapresentaties echter zeer kwetsbaar zijn, hoge onderhoudskosten vragen en snel verouderd zijn. (...) De negatieve aspecten van multimedia kunnen misschien in een degelijk onderhoudsplan worden opgevangen"⁵.

Het Wereldwijde Web hoeft geen pretpark te zijn: het is ook het actieterrain van wetenschappers en hun organisaties. Hypertextsystemen en het hele concept van het Internet zijn precies ontwikkeld

om problemen van kwetsbaarheid en snelle veroudering op te vangen. Ondernemers zoals Lernhout & Hauspie zouden (wellicht interesse hebben en) een aardige bijdrage kunnen leveren tot een "volkskundig museum" waarin ook eindelijk orale (inclusief gezongen) cultuur een plaats zou krijgen bij de beeldvorming over de culturele fenomenen die dergelijke musea willen vatten en weergeven. De cliënten zijn veeleisend en elders verwend geworden. Nogal wat "ouderen" - die niet meer op de middelbare schoolbanken zitten - zijn net als de "jongeren" potentiële museumbezoekers van nu⁶. Ze slikken niet meer zomaar wat volgens geleerde volkskundigen veertig of vijftig jaar geleden significant, aangenaam of aangewezen leek. Er zou kunnen uitgelegd worden waarom de goederen op deze manier geëtaleerd werden. Zitten er een organiserend concept en zelfs een agenda achter? Is het te merken dat erover werd en wordt nagedacht? Is het voldoende duidelijk dat het heus wel toegelaten is kritisch te discussiëren over die vreemde verhalen over "eigen aard/volk", over de sfeerschepping en duidingen? Niet het minst belangrijke aspect van de inpassing van nieuwe media in het museum en van het museum in de nieuwe media is dat dit alles kan dwingen tot het stellen van vragen over de doelstellingen, de functies en over de rollen van (actoren in en rond) het volkskundemuseum. Bij het maken van plannen kan worden rekening gehouden met de mogelijkheden die het Internet biedt om de grens tussen "binnen" en "buiten" het muse-

um, en tegelijkertijd ook de drempel, te doen vervagen.

In functie van deze bijdrage werd nagegaan hoe volkskundige musea in het voorjaar van 1999 op het Wereldwijde Web aanwezig zijn. Laten we eufemistisch stellen dat de uitdrukking "in de kinderschoenen" een geschikte metafoor is. Niets zou mij meer plezier doen dan het feit dat dit artikel snel achterhaald zou blijken te zijn, met andere woorden: dat binnen enkele maanden al veel terreinwinst werd geboekt. Ik ben tot nog toe herhaaldelijk van een koude kermis thuisgekomen na zwerftochten langs de webplekken van de volkskundemusea in binnen- en buitenland. Uit mijn overzicht zal blijken dat magere toeristische sites nog domineren in België, van het type: "Hier: het (post)adres en de openingsuren, eventueel met een plaatje van de voordeur of een voorwerp erbovenop, en zoek het verder ter plaatse zelf maar uit".

Vlaanderen heeft op dit gebied niet echt een voorsprong. Hier speelden de Waalse minister-president, Robert Collignon, en de directeur van het Waalse *Office de Promotion du Tourisme (OPT)*, Michel Delwart, trouwens met voelbaar genoeg op in tijdens hun nieuwjaarstoespraken van 1999. Deze lezingen vonden plaats in het carnavalsmuseum te Binche, om op deze wijze het themajaar "Maskers en Feesten" in Wallonië en Brussel in te leiden. Delwart verkondigde in het Frans én het Nederlands dat de Walen in 1999 in het offensief zouden gaan en in de rest van Europa en Canada actief pro-

paganda zouden voeren. Collignon meldde dat de begroting van het OPT fiks verhoogd werd. Delwart kon erop wijzen dat de overkoepelende dienst voor toerisme in Wallonië al een eigen website op het Internet had "iets wat onze vrienden in het Noorden nog niet hebben"⁷. Maar het kan verkeren.

In Vlaanderen worden ook initiatieven genomen zoals het nieuwe museumdecreet van de Vlaamse Regering kan illustreren. Bij het overlopen van de resultaten van de toekenning van kwaliteitslabels (in landelijk, regionaal en basisniveau) voor 1999, moet men vaststellen dat volkskundemusea (nog) niet scoren, met uitzondering van het Openluchtmuseum van Bokrijk dat zowaar het hoogste label werd toegekend. Verder werden door allerlei overheden museumconsulenten aangesteld die onder meer kunnen ingezet worden voor de introductie van nieuwe technologieën. Om enige dynamiek in dit veld te brengen werd ook dit jaar een Museumdag georganiseerd, tegenwoordig zelfs met een website: <http://www.museumdag.vlaanderen.be>⁸.

2. Vooral(snog) toeristische diensten

Voor Belgische musea bestaat (in april 1999) de volgende overkoepelende webplek: <http://www.muse.ucl.ac.be/museum/Musebe.html>. Een andere site waar getracht wordt webpagina's over musea in België samen te brengen is: www.artsite.be/musea/overmus.htm.

Het gaat om lijsten van musea, die alfabetisch gerangschikt worden volgens plaatsnaam. Helaas zijn ze allerminst volledig.

Een volkskundemuseum is een klassieke pleisterplaats tijdens schoolreizen. Een nuttig instrument is de Benelux Uitstappen Databank: <http://www.digilife.be/schoolnet/uitstappen/> (en kies voor Museum-Tentoonstelling). In deze handige schoolnet-site voor het Nederlandstalig onderwijs vindt men ook een GIS-module waarmee kaartjes van België of van provincies kunnen gemaakt worden. In opbouw is het systeem om klikbare kaartjes te genereren (waarbij voor Antwerpen midden april '99 zowaar en uitsluitend een verwijzing naar het volkskundemuseum aldaar wordt opgegeven). Zie <http://www.digilife.be/schoolnet/welkom.htm>.

De volgende formule lijkt kenmerkend voor de webstek van een Belgisch (volkskunde)museum: korte omschrijving in tekst - foto - adres en telefoonnummer - openingsuren en toegangsprijzen.

Het Openluchtmuseum Bokrijk is aanwezig via een kleine "fiche" met basisgegevens in een overzicht van "Musea in Genk", verzorgd door de dienst voor toerisme: <http://www.genk.be/dynamisch/toerisme/wijken/musea.htm>.

Op dezelfde wijze kan men de Limburggids Toerisme Limburg (<http://www.limburg.be/toerismelimburg/musea.html>) raadplegen, met adressen van allerlei musea, gaande van het Mijnstreekmuseum Beringen tot het Gallo-

Romeins Museum te Tongeren, waar de controversiële "attractietoonstelling het geheim van de dodecaëder" kort wordt voorgesteld. Het openluchtmuseum te Bokrijk-Genk krijgt hier iets meer tekst, maar het is niet om over naar huis te e-mailen. Het is gevaarlijk om uitspraken te doen over volkskundemusea op het net want dit kan razendsnel en van dag tot dag veranderen, zoals het geval Bokrijk bij het leggen van de laatste hand aan deze bijdrage uitwees. Via een door de provincie uitgebate webplek, komt men midden april '99 terecht op de fraai ogende marketingsite: <http://www.limburg.be/bokrijk/bokrijk.html>. Het provinciaal domein wordt als geheel gepresenteerd, met veel nadruk op recreatie, de dierencollectie en de speeltuinen. De op jongeren gerichte site maakt melding van het museum: <http://www.limburg.be/bokrijk/museum.html>.

Niet eens een spreekwoordelijke zakdoek groot is de webplek van het Museum voor Volkskunde-Hallepoort te Brussel (<http://www.art-events.be/guidenl/musea/mus062.html>). Meer uitgewerkt is koepelsite van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis: <http://www.kmkg-mrah.be>. Bij consultatie op 18 april 1999 bleek de via Altavista opgegeven verwijzing naar het Museum voor Volkskunde te Zottegem gewoon? een blanco pagina te bevatten: <http://www.zottegem.be/museum.html>. Zou CyberVerviers iets meer te bieden hebben? In verband met het Musée d'Archéologie et du Folklore wordt de

bezoeker met een plaatje van een everzwijn, een adres en wat trefwoorden in het virtuele riet gestuurd: <http://www.cybervervierviers.be/vmus2.htm>. Het Antwerpse volkskundemuseum geeft, door toedoen van de dienst voor toerisme, een teken van leven in de vorm van een pagina met adres en een korte tekst in verschillende talen maar verder niets: <http://www.dma.be/cultuur/musea/vlkmus.htm#info>. Wel vinden we bij de musea van de Digitale Metropool Antwerpen een aardige site van het Etnografisch Museum: http://www.dma.be/cultuur/etnografisch_museum/index.html. Interessant is het initiatief "Antwerps patrimonium online": <http://adsl.belbone.be/Telepolis/mushtml/>. Talrijke voorwerpen uit het Stedelijk Prentenkabinet, het Etnografisch Museum en het Vleeshuis kunnen er via een databank geconsulteerd worden.

Op de homepage van het Brugse Museum voor Volkskunde (www.brugge.be/Musea/nl/mvoln.htm) wordt, naast de gebruikelijke basiscoördinaten en suggesties over "de sfeer van wel-er", nog een hyperlink aangeboden: "enkele kunstschaten uit dit museum" (direct te bereiken door een c aan mvoln in de aangehaalde URL te hechten). Dubbelklikkend krijgt men een half dozijn foto's te zien. Het gaat om drie kamers van het complex (museumherberg - oud schoolklasje - oude Vlaamse woonkamer), een schilderij uit 1984 van Jacques Le Flaguais ("Volkskundig Boeket"), een foto van een viertal sier-

pijpen uit de negentiende eeuw en een foto van een uithangteken van een Brugse tabakswinkel uit het einde van de achttiende eeuw. Helaas bieden de hyperlinks onder de foto's geen weg naar meer uitleg: het enige effect is het uitvergroten van de afbeelding op het hele scherm.

Een blik op de thuispagina van het belangrijkste Waalse museum in het volkskundige veld, *Le Musée de la Vie Wallonne* (http://www.netline.be/atlas/liege/musee/vwl/home_vwl.htm) roept door blitse icoontjes enige hoop op. De aanwezigheid van een actief wetenschappelijk instituut aldaar leverde voorlopig nog geen meerwaarde op. Het is een voorbeeld van wat we in de B-klasse van de sites kunnen situeren; een webplek met klikbare "thumbnails": minifoto's die als het ware kunnen opgeblazen worden. Het mag nog iets meer zijn. Voor Binche is er, aangezien de homepage van het museum herhaaldelijk niet toegankelijk bleek, de algemene site die ook aan de Gilles in het bredere stadsleven gewijd is: <http://www.chez.com/binche/introfr.html>.

Eerder werd al gewezen op de activiteiten van het OPT. Momenteel is er al een centrale webplek, gericht op Brussel en de Ardennen, die in zes talen beschikbaar is: <http://www.belgique-tourisme.net/>. Het loont de moeite om de ontwikkeling in de gaten te houden. Mensen met belangstelling voor feesten, optochten en stoeten kunnen hun gading vinden in de kalender waarbij men kan

zoeken met aanduidingen van tijd (tot op de dag nauwkeurig), plaats of thema. In de Nederlandse versie kan men bijvoorbeeld de optie "folklore & traditie" activeren in <http://www.belgique-tourisme.net/hr/owa/mtrattreven.form-even?RG=A&CLANGUE=nl>. Zo krijgt men lijsten van feesten waarbij men door het dubbelklikken op de link een fiche met basisgegevens en eventueel illustraties van de manifestatie in kwestie kan oproepen. Dit biedt aardige mogelijkheden voor onderzoekers en ?toeristen.

Het Volkskundemuseum te Gent wordt tot nog toe eveneens gepresenteerd door de stedelijke toeristische dienst: <http://www.gent.be/gent/> In verschillende talen (Frans, Engels, Duits, Nederlands) wordt het museum voorgesteld: basiscoördinaten en 1 à 2 foto's. Hierbij wordt ook een e-mailadres opgegeven: museum.voor:volkskunde@skynet.be. Vrij uitvoerig werd ook het Oudheidkundig Museum van de Bijloke voorgesteld: <http://www.gent.be/gent/ndl/cultuur/musbijl.htm>.

Precies het Gentse volkskundemuseum lijkt een wissel op de toekomst te zijn want een volwaardige en aantrekkelijke website, met interessante doorgroeimogelijkheden, wordt uitgebouwd. In afwachting van een officiële webstek kon midden april 1999 al een beta-versie bekeken worden op <http://users.skynet.be/sky91006/volkskunde/nl/frames>. Dit is al heel wat anders in vergelijking met het zeer vlakke Belgische museale cyberlandschap. Het museum

en de belangrijkste collecties en diensten worden er op een fraaie manier gepresenteerd. Hopelijk wordt het een voorbeeld voor andere musea om toch die stap te zetten.

Conservators van bestaande musea hebben een relatief geringe handelingsmarge, tenzij ze alles op zijn kop zetten en een heel nieuw museum creëren. Nieuwe musea kunnen hun collecties op nieuwe manieren voorstellen, met hyperlinks en moderne verhaal- en presentatietechnieken. Één van de veelbelovende nieuwkomers is het West-Vlaamse paradepaardje "In Flanders Fields". Uiteraard zijn ze ook op het Wereldwijde Web: <http://www.inflandersfields.be/>. Met wat goede wil kan deze site in het volkskundig pallet toegeëigend worden, gezien de grote aandacht voor het leven achter en voor het front. Allerlei snufjes worden toegepast en de website is duidelijk in opbouw. Een mooie toepassing is bijvoorbeeld de chronologische balk. Bij kerstmis 1914 wordt één van de mooiste volkskundige problemen in de twintigste eeuw aangekaart: het kerstbestand en de uitwisseling van geschenken en gesprekken tussen de vijanden.

3. Musea : internationaal

Er zijn verschillende methoden om de webstekken van musea in het algemeen en volkskundemusea in het bijzonder op het spoor te komen.

Omslachtig is het gebruiken van klikbare kaarten, die gericht zijn op het vinden van sites in cyberspace door hedendaagse geografische (staats)grenzen te

gebruiken. Een goede vertrekbasis is de Virtual tourist-site: <http://vtourist.com>. Op de wereldkaart die daar wordt aangeboden kan geklikt worden op (halve) continenten. Vervolgens kan men door te klikken op de plaats van een land tot digitale steden en regio's doordringen tot men op lijsten van sites terechtkomt. Een tweede methode is het gebruiken van de search engines. Uitstekend vind ik <http://www.altavista.com>. Niet minder dan 37 zoekmachines werden samengebracht op het gemakkelijk te onthouden adres: <http://37.com>. Een van de beproefde middelen is Yahoo!, een instrument dat kan gebruikt worden om per thema of gebied te zoeken: <http://Yahoo!.com>. Voor musea zoekt men meer bepaald naar http://dir.yahoo.com/Arts/Museums__Galleries__and_Centers/.

Er bestaan ook sites waar (groepen) specialisten voor een bepaald gebied relevante verwijzingen, bij voorkeur met een zeker kwalitatief niveau, samenbrengen. Het komt aan op het maken van referentiepunten. Het Volkskunde-seminarie van de universiteit van Basel poogt zich met zijn "Volkskunde Online"-site als dusdanig op te werpen (<http://www.unibas.ch/volkskunde/volo>) maar is bepaald niet de enige. Een zwaar overladen en weinig gestructureerde koepelsite voor historici is <http://kuhtp.cc.ukans.edu/history>. Deze maakt deel uit van het WWW Virtual Library-project: zie <http://vlib.org/>. Voor musea kan men daarbij terecht bij <http://nic.icom.org/vlmp> van de

International Council of Museums, met als supplementaire site <http://www.com-lab.ox.ac.uk/archive/other/museums.html>.

Een alternatief dat gericht is op musea die op het web actief zijn biedt WWAR, het World Wide Arts Resources-programma. Voor Europa is er de webplek http://wwar.com/europe_museums.html. Tal van repertoria van musea die aanwezig zijn op het Web zijn bereikbaar via <http://www.videomuseum.fr/musee/Musee1.htm>. Een internationaal overzicht met naar verluidt meer dan "10.000" links naar museumwebstekken biedt <http://www.elsas.demon.nl/>: een aanrader. Een internationale oriëntatie op historische musea die op het WWW aanwezig zijn, is <http://www.ucr.edu/hgig/hist-art/museum.html>. Voor de Nederlandse musea kan men, naast de voor Nederland zeer rijke Elsas-site, terecht op <http://www.museumserver.nl/>. Bezoekers worden er onder andere geleid naar verschillende knappe virtuele musea.

Het Openluchtmuseum Arnhem is te vinden op <http://www.openluchtmuseum.nl/>. Via die site kan men in een webring stappen. Een webring is een reeks onderling, via hyperlinks, verbonden sites rond een bepaald thema waarbij men een virtuele wandeling maakt: www.webring.de/webring/freilichtmuseen. Fraaie webtoestanden, met onder andere "slide shows", biedt het Museum Boijmans-Van Beuningen: <http://www.boijmans.rotterdam.nl/>.

Een overzicht van musea in Frankrijk met telkens een technische fiche biedt

het "muséofile"-project. Begin april 1999 werden er 729 musea beschreven <http://malraux.culture.fr/cgi-bin/multitel/MUSEOFILE/MFsommaire?MID=Y27xEz8PTxB0>. De bezoeker vindt er het adres en basiscoördinaten (telefoon- en faxnummers, e-mailadres en eventueel URL, de openingsuren, toegangsprijs). Er kan met behulp van een invulscherm gezocht worden op het algemene thema "ethnologie" (wat niet minder dan 322 treffers oplevert) of meer specifiek op thema's als klederdrachten, woonsituaties, meubels, ambachten, religieuze gebruiksvoorwerpen, enzovoort. Voor Frankrijk is er ook de lijst van musea opgesteld door de *Société d'ethnologie*: <http://www.culture.fr/culture/sef/ethnologie/patrehn.htm#anchor458545>.

Voor volkskundigen is vooral het *Musée national des Arts et Traditions Populaires* te Parijs een klassiek referentiepunt: <http://www.culture.fr/culture/atp/mnatp/francais/cprov.htm> (helaas, in april 1999 werkte nauwelijks iets). Voor een geschiedenis van dit in 1937 opgerichte museum, zie <http://www.culture.fr/culture/atp/mnatp/francais/histoire.htm>. Ze hebben een aantal permanente virtuele tentoonstellingen over bijvoorbeeld kersttradities in Frankrijk en Canada: <http://www.culture.fr/culture/atp/mnatp/francais/expo3.htm>.

Voor musea in Duitssprekende gebieden is er de indrukwekkende site <http://Webmuseen.de/Main/Eingang.html>. Dit instrument laat zoeken per thema (van de verzameling), per regio en per steekwoord toe. Door het intikken van

het woord "Volkskunde" via de ingang "Sammlungsthemen" krijgt men tientallen voorstellen met betrekking tot Duitsland, Zwitserland en Oostenrijk. Bij het overlopen van de lijst blijkt dat ook allerlei heemkundige musea, instrumentenmusea en openluchtmusea worden voorgesteld. Voor een groot aantal musea die nog niet op het WWW aanwezig zijn, blijft de fiche beperkt tot adres en telefoonnummer: de naakte coördinaten.

Met kop en schouders steekt het Museumdorf Cloppenburg boven vele andere projecten uit. Dit blijkt uit speciale tentoonstellingen, bijvoorbeeld over eten en drinken in Noordwest-Duitsland tussen 1650 en 1850 (<http://www1.museumsdorf.de/mdclp/austell10.html>). Interessant is dat er telkens ook een objectenbank aan verbonden is waar foto's, technische gegevens (materiaal, afmetingen, datering, enzovoort) en beschrijvingen van vorm en verondersteld gebruik kunnen bekeken worden. Best aardig is de site van het openluchtmuseum Roscheider Hof in Konz, waar bezoekers zelfs in het Nederlands/Vlaams verwelkomd worden: <http://www.roscheiderhof.de/>

Er zijn dynamisch uitgewerkte pagina's te bewonderen over het maken van wijn. Tochtjes doorheen de reële landschappen van het museum kunnen in de vorm van videovoortstellingen op het scherm bekeken worden.

Oostenrijk heeft nog niet veel te bieden. Adressen en korte omschrijvingen in Wien-Online bijvoorbeeld, met enkele foto's op <http://www.nhm-wien.ac.at/>

bundesmuseen/VOLKS/1/SAMMLU.htm.

Het etnografisch museum van Genève, en dan zijn we in Zwitserland, bevat meer dan 100.000 voorwerpen uit "traditionele beschavingen" uit de vijf continenten (waarvan 40.000 uit Europa, in het bijzonder uit de regio rond Genève). De instelling participeert aan een ruimer project: MusInfo. Zie <http://www.ville-ge.ch/musinfo/ethg/index.htm>. Men ambieert de ontsluiting via Internet⁹. In het *Museum der Kulturen* in de voor volkskundigen welbekende Augustiner-gasse te Basel (<http://www.mkb.ch>), loopt in 1999 een tentoonstelling over het stedelijke carnaval. De confrontatie van voorwerpen uit etnografische musea en volkskundige collecties levert soms inzichten of prikkels op: "*Qu'est-ce qu'un objet de musée? Quel est son statut? A vrai dire, personne ne peut répondre car tout dépend du décret de celui qui a le pouvoir: S'interroger sur ce type de problème consiste donc finalement à raconter une histoire de pouvoir*"¹⁰. Klein maar aardig is het virtuele *Musée suisse de la Marionnette* waarvan een reële versie zich te Freiburg (Zwitserland) bevindt: <http://www.mcnet.ch/marionnettes/musee.htm>. Het virtuele bezoek is mogelijk via geografische kanalen (opties: Zwitserland, de rest van Europa, India, de rest van Azië, en Afrika), via gebruikte grondstof of op chronologische basis.

Zeer prestigieus en fraai is het American Memory-project op <http://memory.loc.gov>. Een van de verwijzingen leidt bijvoorbeeld naar "Buckaroos in Paradise. Ranching Culture in Northern

Nevada 1945-1982” (<http://memory.loc.gov/ammem/ncrhtml/crhome.html>). Men vindt er een presentatie van het American Folklife Center van de Library of Congress naar aanleiding van één van hun onderzoeksprojecten: het Paradise Valley Folklife Project (1978-1982) waarbij getracht werd het naoorlogse leven van cowboys en hun burens in woorden (interviews, geluidsbanden, gescande teksten) en beelden (foto's, films, ...) te vatten.

Tegenwoordig worden tentoonstellingen vaak gecombineerd met een website. Een prachtig voorbeeld werd in 1998 opgebouwd naar aanleiding van de herdenking van de Vrede van Westfalen en van de Vrede van Münster (1648): <http://www.muenster.de/friede/>. Tal van kranten op het net bieden overzichten van tentoonstellingen aan. Sommige organisaties hebben zelfs een mailing list opgezet om correspondenten elke week gratis een overzicht te bezorgen. Een van de beste voorbeelden is de site in samenwerking met Le Monde: <http://www.museexpo.com>.

4. Reusachtige mogelijkheden

Voor gebruikers van het Internet ligt een wereld(wijd web) van musea aan hun voeten. Het zal mogelijk worden tal van etnografische musea virtueel te bezoeken, de collecties te bekijken en vragen te stellen over wat die musea, en datgene wat ze willen weergeven, al dan niet anders maakt dan soortgelijke fenomenen in andere gebieden. Het is in principe mogelijk zelf een museum te maken op een webplek, waarbij via

hyperlinks naar stukken in andere musea of fotoverzamelingen wordt verwezen, waarbij video- en geluidsfragmenten geactiveerd kunnen worden. Interessant is alvast dat het via het Internet mogelijk wordt talrijke, en zelfs de meest moderne, hulpmiddelen van een conservator te leren kennen.

Tussen de bruikbare instrumenten horen thesauri om voorwerpen te identificeren, zo nauwkeurig mogelijk te beschrijven en te klasseren. Als we ons richten op de op het Internet dominante taal (het Engels), dan kan de thesaurus van het British Museum van pas komen: <http://www.mdocassn.demon.co.uk/bmmat/matintro.htm>. Talrijke referenties aan andere sites met betrekking tot terminologie zijn te vinden op <http://www.mdocassn.demon.co.uk/wrdhrd1.htm>.

Voor alles wat met theoretische en technische achtergronden van het conserveren van voorwerpen te maken heeft, kunnen belangstellenden terecht bij CoOl (Conservation Online): <http://palimpsest.stanford.edu/>. Naast bijvoorbeeld oude en hypermoderne technieken van restauratie, wordt daar ook professionele informatie geboden in verband met het digitaliseren, scannen en op andere manieren elektronisch representeren van de eigen collectie. Eerder kwamen in dit tijdschrift al enkele strategieën en hulpmiddelen aan bod om literatuur op te sporen¹¹. Een van de nieuwe instrumenten die sindsdien volop tot ontwikkeling gekomen zijn, laat toe historische tijdschriften te benaderen. Stefan Blaschke maakte een meta-index op historische tijdschriften

die op één of andere wijze met hun artikelenportefeuille op het Web aanwezig zijn. Wat in 1997 begon als een project van een geschiedenisstudent te Keulen groeide gestaag tot een referentiepunt van wereldniveau. De webstek wordt zowel in het Engels als in het Duits aangeboden. Gebruikers kunnen er zoeken in de inhoudstafels van vele tientallen historische tijdschriften via een alfabetisch geordende lijst van titels, via een indeling per periode, per gebied of per onderwerp. Kortom, een schitterende site: <http://www.crispinus.com/nfh2/zeitschriften/hjg-start.html>.

Voor het zoeken naar kunsthistorische literatuur kan men onder andere terecht in het Getty Information Institute: http://www.ahip.getty.edu/aka/aka_form_pub.html.

Er zijn uiteraard al publicaties over de museale problematiek te signaleren. In verband met museumwerking kan men een bibliografische database met een korte inhoudsomschrijving van relevante artikels raadplegen op de site van het Franse OCIM, het "Office de Coopération et d'Information Muséographique": <http://www.ocim.org/htdocs/biblio.htm>. Zie verder ook: <http://www.culture.fr/cgi-bin/wave.cgi?dqi=dmfdoc&icon=/documentation/icones>. Er bestaan gespecialiseerde tijdschriften zoals het door Kluwer Academic Publishers uitgegeven *Archives and Museum Informatics Quarterly*¹². Een literatuuroverzicht wordt ook aangeboden op <http://www.dsk.ch/library/webperd.htm#museen> en op

<http://www.cidoc.icom.org/netrefl.htm>. Een overkoepelende webplek, met spieghelsites over heel de wereld, werd georganiseerd door de International Council of Museums: <http://www.icom.org>. Men vindt er zelfs reeksen mailing lists over allerlei museale kwesties <http://www.icom.org/distlists.html>. Een soortgelijke, uiterst rijke site is <http://www.videomuseum.fr/intro/introc.htm>.

Wie belangstelling heeft voor voorwerpen, kan commerciële sites en werkinstrumenten toe-eigenen voor de eigen doelstellingen. De sites van antiekhandelaars kunnen aardig illustratiemateriaal bieden. Verzamelaars kunnen terecht op de onlinebeurzen waar voorwerpen beschreven worden: <http://www.sammler.com/index.htm>. Je kan als verzamelaar ook terecht bij Usenet. De moeder van alle nieuwsgroepen voor verzamelaars is *rec.collecting*¹³.

In België is het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium al lang actief in de registratie van de belangrijkste kunstwerken in beeldvorm. De fotografische inventaris telt anno 1999 meer dan 800.000 negatieven. Talrijke voorwerpen die binnen de volkskundige gezichtseinder vallen kunnen op het scherm bekeken worden, de technische fiche kan gelezen worden en foto's kunnen vervolgens besteld worden (door het sturen van een e-mail van archives@kikirpa.be). Consulteer hier <http://www.kikirpa.be>.

Een snel groeiend fenomeen is de publicatie van oude foto's op het Internet. Er zijn vele instellingen met enorme foto-

archieven. Denken we maar aan kranten met een rijk verleden, zoals de *Gazet van Antwerpen*. Blijkbaar gaat de voorkeur uit naar wat met een eufemisme het Rijke Roomse Leven wordt genoemd. Zo werd in april 1999 de hele webcollectie aangeprezen: <http://www/gva.be/nieuw/dossiers/foto/vl.steden>. We vinden er onder andere foto's uit de jaren 1930 (bijvoorbeeld sfeerbeelden uit Lokeren en het Aalst van 1937), 1948-1949 en 1952 (kloosters en begijnhoven te Dendermonde, Gent en Brugge) en het begin van de jaren 1960 toen enkele steden uit hun voegen barstten (Brussel 1957; Kortrijk en Turnhout 1961).

Voor foto's van rituelen en feesten in allerlei delen van de wereld kan men terecht op <http://www.corbis.com> (eigendom van Bill Gates). Men kan het, voor wat historische foto's betreft, ook dichterbij huis zoeken en de site van het Provinciaal Museum voor Fotografie bezoeken: <http://www.provant.be/fotomuseum>. Op dit vlak zouden Belgische instellingen prachtig kunnen scoren en een opdracht van conservatie en ontsluiting kunnen combineren met publicatie in de meest moderne vorm. De schitterende collectie van honderden glasplaten met fotografische opnames uit de jaren 1920 en 1930 die door C. Tréfois gemaakt en gebruikt werden, verdient een beter lot dan ergens in een kelder van de Universiteit Gent verstopt te zitten. Waarom die stukken niet direct laten scannen en op het net zetten?

Een mooi voorbeeld van wat mogelijk wordt, biedt <http://france.mediasys>.

fr:8060/. Hier vindt men een databank met 80.000 postkaarten die vallen onder de noemer "*La France d'autrefois*", het leven en vele gebouwen in het Frankrijk van voor de Tweede Wereldoorlog. Naast zoekfaciliteiten op het nummer van het departement, op de namen van regio's en gemeenten, wordt er op de geciteerde webpagina een klikbare kaart van Frankrijk aangeboden. Door bijvoorbeeld te klikken op het gebied aan de grens met België/Vlaanderen, komt men terecht in het onderdeel "Nord-Pas de Calais". Één van beide departementen selecterend, krijgt men een lijst te zien met plaatsnamen gevolgd door het aantal verschillende beelden uit die gemeente. Voor Douai bijvoorbeeld blijken er 33 postkaarten beschikbaar te zijn. Door te klikken op "Douai" wordt men geconfronteerd met een nieuwe keuzelijst met de omschrijvingen of titels die op de kaart gedrukt werden. Klikken op de titel volstaat om de kaart op te roepen op het scherm (en vervolgens desgewenst af te drukken). Het overlopen van de 33 kaartjes uit Douai maakt duidelijk dat naast de verwachte afbeeldingen van hoofdgebouwen en straten, ook minder evidente beelden worden aangeboden, zoals bijvoorbeeld het portret van de mijnwerker-dichter Mousseron. Soms werd expliciet en in frontaanzicht geposeerd door een groep mensen (zoals het groepje arbeidsters en arbeiders op de "*Rivage des Mines de l'Escarpelle Trieuses de Charbon*" uit de Douai-reeks). Op een afbeelding als "*Le Marché aux Légumes*" ziet men effectief een groetenmarktje in Douai

omstreeks 1920 in actie. Dit laatste voorbeeld kan aangegrepen worden om te benadrukken dat het om gebruikte kaarten gaat. Op de voorkant kleven niet alleen postzegels maar werd ook een boodschap (in casu: plaats, naam en datum: 4/11/1924) gekriebeld. Verschillende kaartjes beeldden optochten in Douai af, met telkens een prominente plaats voor reuzenfiguren (uit de Gayant-reeks). Fraaie voorbeelden zijn de foto van de *"Famille Gayant Binbin et le Sot des Canonniers"* en het (met de handgeschreven boodschap *"J'ai pensé à vous"* getooide) kaartje *"Monsieur et Madame Gayant et leur Famille"*. Het gaat overigens om een commerciële site, die al het beeldmateriaal (voorlopig) gratis laat zien in de hoop klanten zover te krijgen om het plaatje dat hen bevalt te bestellen in de vorm van een kleine poster.

5. Van koude kermissen naar meta-foren

In het begin van de jaren 1990 maakte Jaap Kerkhoven een status quaestionis van de veranderende relaties tussen volkskunde en museum. Hij ging uit van het volgende standpunt. "Een van de wegen waarlangs de resultaten van volkskundig onderzoek het publiek bereiken, vormt vanouds het volkskundemuseum. Dit geldt bovenal voor de Scandinavische en voor de Duitstalige landen, waar dit museumtype wijd verbreid is¹⁴.

Uit zijn onderzoek naar musea in Duitsland en Oostenrijk, in het bijzon-

der met betrekking tot Cloppenburg, blijkt dat er verschillende fasen waren. Eerst werden vooral waardevolle objecten verzameld: mooie voorbeelden van "volkskunst". Vervolgens stonden typologische benaderingen centraal: zuivere prototypen. Woningen moesten in een verondersteld oorspronkelijke staat gerestaureerd en gepresenteerd worden. Deze benaderingen stonden centraal in de twee decennia voor en na de Tweede Wereldoorlog: "Het denken in typen bevorderde dat in de musea een meer wetenschappelijke benaderingswijze voorrang kreeg boven het werken vanuit esthetische criteria en boven een gevoelsmatige benadering"¹⁵. Toch bleef de tendens om te kiezen voor de mooiste voorwerpen, voor musea van "volkskunst", sterk aanwezig. In verschillende centra in Duitsland, met als paradigma-tische voorvechter "Tübingen", werden musea in de jaren zeventig een middel om maatschappijkritiek te ventileren en zich af te zetten tegen oudere verhalen. Het feit dat bezoekers zich stoorden en geprikkeld voelden, was geen probleem: integendeel. In de jaren 1980 werd een conceptuele benadering belangrijker dan de focus op het individuele museumobject. Objecten werden in een betekenisvolle samenhang gepresenteerd¹⁶. De belangrijkste resultaten in verband met de studie van volkscultuur (inclusief de zware kritiek op de bruikbaarheid van het concept als mega-reïficatie) werden de voorbije jaren geboekt in cultuurhistorisch onderzoek. Of deze resultaten of echo's van recent volkskundig onderzoek effectief in volkskun-

demusea merkbaar zijn, is een vraag die buiten het bestek van dit artikel valt. Een van de mogelijkheden om bijvoorbeeld het concept "toe-eigening" (Roger Chartier) of "mobiliseerbaar voorwerp in situatie" (Luc Boltanski en Laurent Thévenot) weer te geven, zou precies het gebruiken van computertoepassingen met hyperlinks zijn om eenzelfde voorwerp in uiteenlopende (virtuele) contexten te bekijken en zo het onderliggende idee te illustreren. Het volkskundemuseum als middel tot publicatie van resultaten van wetenschappelijk onderzoek is één van de legitimiteitsgronden voor het bestaan van dergelijke instellingen.

Als we de toeristische marketeers (die op het Web tot nog toe de representatie van dergelijke musea voor hun rekening nemen) moeten geloven, zijn folklore en de volkskundemusea vooral een kwestie van sfeerschepping. In hun bespreking van het fenomeen "historische sensatie", wezen Tollebeek en Verschaffel niet enkel op musea maar ook op historische evocaties als evenveel hoogmissen van sfeerschepping. Daarbij wordt getracht de historische sensatie op te wekken door het verleden te ensceneren. *"De organisatoren van historische optochten en totaalspektakels bouwen een decor dat 'waterdicht' is om op die manier het heden 'onzichtbaar' te maken en het visuele contrast tussen heden en verleden op te heffen. Vervolgens wordt dat decor bevolkt met personages en dingen die historisch 'ogen', die eruit zien alsof ze behoren tot een andere tijd. Op die manier hoopt*

*men de toeschouwer in de waan te brengen dat hij zich in het verleden bevindt, dat hij het verleden kan zien en het daardoor ook kan kennen en begrijpen. Het spreekt vanzelf dat dergelijke historische evocaties tot een ontgoocheling moeten leiden. De toeschouwer, die even meent het verleden te zien, komt immers - vroeg of laat - tot de vaststelling dat hij werd gemanipuleerd en bedrogen. Hij ontdekt hoe dan ook dat de historische evocatie een travestie was, dat het om mensen en dingen ging die verkleed waren"*¹⁷. In volkskundemusea poogt men vaak een tussenvorm te realiseren: een evocatie met *authentieke* voorwerpen te maken. Als het lukt om de historische sensatie op te wekken kan die overgaan in nieuwsgierigheid en interesse. Een museum kan helpen om de interesse te versterken en antwoorden of aanknopingspunten te bieden. Het voorwerp (of de opstelling) dat de vonk laat overslaan is, is dan vaak het convergentiepunt van lijnen, interesses en ervaringen vooraf en achteraf. Bij het helpen trekken van die virtuele lijnen, kan het Internet een rol spelen.

Bezoekers mogen hun eigen verhalen maken maar moeten dan wel rekening houden met alternatieven die conservators en andere museummedewerkers tonen. Verhalen kunnen met elkaar geconfronteerd worden en bekritiseerd worden. Soms kijkt men op van de manieren waarop een volkskundemuseum gepercipieerd wordt. In de digitale Museumkr@nt (uit Nederland) van maart 1999 werd het Gentse

Museum voor Volkskunde speciaal in het zonnetje gezet als "museum van de maand": <http://www.museumserver.nl/museumkrant/editie22/pag3.htm>. Journaliste Jessica van der Hulst werkte een contrast uit met een vlakbij gelegen gebouw van de arbeidersvereniging, naar verluidt in de stijl van "Belgisch absurdisme (...) een bouwsel in de traditie van de eurocratische gedochten in Brussel, gebouwen die de nederigheid leren, waaronder mensen dwergen zijn. Het gebouw staat in een oude fabriekswijk; het moet het bolwerk van een zeer machtige arbeidersvereniging zijn geweest". De auteur van het stukje gaat zich te buiten aan dergelijke chronologische en sociaal-politieke benjissprongen om een zwart-wit beeld op te roepen. Niet ver van het hol van de Grote Boze Rode Wolf staat het knusse huisje van de zeven - pardon acht- geitjes. Aan de witzijde vindt men "het hofje van het Volkskundemuseum met haar acht huisjes en een kapelletje" en dat is er "een poppenhuis bij". Van der Hulst refereert vervolgens aan het project van een industriële patroon om arbeidersgezinnen onder te brengen in het vroegere hospitaal en waagt zich zowaar aan de boude duiding: "Het heeft iets wanhopigs om in een wijk vol fabrieken, in de schaduw van de almachtige socialisten, een paar arbeidersgezinnetjes te redden voor het geloof". Nou moe. Met het Gravensteen achter de rug en met de hier even vergeten kapitalistische ondernemers in hun streven naar grote winsten voor ogen, moeten sommigen wellicht wel even met de ogen knippen.

Het volkskundemuseum wordt door Van der Hulst de hemel ingeprezen als een nostalgische plaats waar men kan zien hoe "het Gentse volk rond 1900 leefde en werkte".

Hoe kan men dit soort van sfeerschepping doorprikken en relativiseren? Een oplossing is misschien het inschakelen van andere reële en virtuele musea bij de beeldvorming. Door leden en groeperingen van dat "Gentse volk rond 1900" in diverse musea (zoals voor industriële archeologie: zie <http://www.conservare.be/vvia/vviahome.htm>) te volgen? Dit impliceert opnieuw het doorbreken van grenzen, eventueel gecombineerd met het sterk aanzetten en expliciteren van de wijze van kijken in de verschillende musea en de effecten daarvan.

Alles met alles verbinden, de communicatie opdrijven, de grenzen wegwerken: de oplossing lijkt simpel. David Bearman en Jennifer Trant, medewerkers aan het Archives & Museum Informatics-project bespraken enkele aspecten van dit probleem in een interessant essay: "*Several hundred years of collecting the artifacts and products of our cultural heritage in libraries, archives, museums and private repositories has saved a significant portion of the record of human history. But this preservation has had the peculiar effect of separating artifacts physically from the contexts that gave them meaning and intellectually from documentation of similar objects housed in other, and especially in different kinds of, institutions. To some it has been an element of faith that the electronic environment will*

enable us to bring these disparate, and differently documented, resources together in a universal library of cultural heritage. While this is a worthy aim, it is by no means a simple consequence of networked access"¹⁸. Een van de conclusies is in elk geval dat het niet automatisch gebeurt maar het resultaat zal zijn van grote intellectuele, institutionele en financiële spanningen.

Het vergt investeringen. Dit werd ook door Vansummeren in haar al herhaaldelijk aangehaalde lezing onderstreept. Allerlei kwesties moeten fundamenteel herdacht worden. Het is, de aangehaalde nieuwjaarstoespraken te Binche indachtig, maar de vraag of investeringen in toeristische marketingtechnieken, al dan niet via het Internet volstaan (maar alles helpt). Misschien zal precies een investering in interdisciplinair wetenschappelijk onderzoek en in het zoeken naar manieren om de resultaten te vertalen naar een ruimer publiek een betere strategie blijken te zijn.

6. Tot slot

Voor niets gaat de zon op, maar daarmee maakt men geen museum. Dat heeft men in een van de spannendste projecten in de hedendaagse volkskunde én museale wereld in de Lage Landen goed ingeschat. Er wordt zeer veel geld en mankracht voorzien voor het uitbouwen van de Identiteitsfabriek Zuid-Oost: "De Identiteitsfabriek wil de gelaagdheid van identiteiten in een regio laten zien, en met name hoe mensen daar in de loop der tijd al naar gelang hun eigen

groeps cultuur mee zijn omgegaan (...) De opzet van de Identiteitsfabriek is voortgekomen uit de wens het museale paradigma te doorbreken"¹⁹.

Het idee van een museum als een gebouw waar spulletjes tentoongesteld worden en waar een verhaal verteld wordt, omschreef G. Rooijackers polemisch als een autoritaire instelling waar het verhaal van de conservator of, gezien de vaak beperkte handelingsmarge, het geconserveerde verhaal opgelegd wordt en mensen geacht worden zich te schikken. Volg de gids! Blijf binnen de afgebakende lijntjes! Netjes slikken en flink het hele bord leegeten! Voor Rooijackers is dit een instelling van het verleden. In het nieuwe project staat de bezoeker, zowaar de lokale bezoeker, centraal. Ervaringen, met name traumatische ervaringen, worden daarbij als uitgangspunt genomen. In het geval van de Brabantse Kempen is dat dan bijvoorbeeld de varkenspest of de problemen van Philips. Een tweede aspect is mensen uit de streek zelf aan het woord te laten, via interviews en door het verzamelen van ego-documenten: "authentieke verhalen die meer dan één waarheid laten zien, waarin mensen zich bovendien kunnen herkennen, waar ze trots op kunnen zijn of waar ze juist afstand van kunnen nemen".

Het project van de Identiteitsfabriek Zuid-Oost zal bestaan uit een reeks "lieux de mémoire", beter: plaatsen pro memorie, archeologische sites en landschappen. Rooijackers ziet het als volgt: "Op verschillende plekken in de regio zullen terminals komen te staan waarop

mensen kunnen invoeren met hoeveel personen ze zijn, over welk vervoermiddel ze beschikken, hoeveel tijd ze willen besteden en in welk thema, of 'metafoor', ze geïnteresseerd zijn. Aan de hand van deze gegevens krijgt de bezoeker een uitdraai van een speciaal voor hem uitgestippelde route (...) waar musea niet per se de hoofdmoot vormen"²⁰.

Het is een interessant concept dat tot nog toe, bij mijn weten, bij het ontwerpen van websites nog niet werd toegepast maar wel perspectieven biedt. Het is één maar niet de enige mogelijkheid om museale innovaties te realiseren. Misschien is het opnieuw tijd om, zoals in het verleden herhaaldelijk gebeurd is, na te denken over het concept "museum" en over de daar aangewende middelen om vormen en effecten van homogeniteit te sorteren in een wereld (met nieuwe vormen) van heterogeniteit²¹.

NOTEN

1. VOSKUIL (J.J.). *Het Bureau I Meneer Beerta*. Amsterdam, Uitgeverij G.A. van Oorschot, 1996, p. 522-523.
2. KERKHOVEN (J.). *Volkskunde en museum. Het volkskundemuseum in de Duitstalige landen en zijn belang voor het cultuurhistorische museum in Nederland*. In: *Volkkundig Bulletin*, 17, 1991, p. 248-268, p. 248.
3. KERKHOVEN (J.). Op cit., p. 249.
4. TOLLEBEEK (J.) en VERSCHAFFEL (T.). *De vreugden van Houssaye. Apologie van de historische interesse*. Amsterdam, Wereldbibliotheek, 1992, p. 20-21.
5. VANSUMMEREN (P.). De museale relevantie van het dagelijks leven. Symposium volkskundemuseum Antwerpen: 23 oktober 1997. In: *Volkskunde*, 100, 1999, p. 101-107, p. 103-104.
6. Interessant zijn de resultaten van empirisch onderzoek over de bezoekers van virtuele musea. In het midden van de jaren 1990 waren ze vooral te situeren in de leeftijdsgroep 40-64 jaar: BOWEN (J.). *Time for Renovations: A survey of Museum Web Sites*: <http://www.museums.rdg.ac.uk/mw99/paper/> (net als alle andere URL's die in dit artikel vermeld worden, voor het laatst geconsulteerd in de eerste helft van april 1999). Er wordt wel gesteld dat met de enorme verspreiding van het Internet in scholen de gemiddelde leeftijd zal dalen.
7. FONTEYN (G.). Een fris stukje Wallonië. *De Standaard*, 8/1/1999, p. 2. Zie ook: <http://www.rtb.be/teletourisme/emission14/t1601presentation.html>
8. Zie RP. Negentien musea krijgen kwaliteitslabel. *De Morgen*, 10/4/1999, p. 14.
9. GROS (C.). Instruire et plaire où la mise en valeur des collections photographiques via banques d'image, expositions et albums d'études. In: *Schweizer Volkskunde*, 88, 1998, p. 41-45.
10. (vertaling:) "Wat is een museumobject? Wat is zijn status? Eigenlijk kan niemand op deze vragen antwoorden omdat alles afhangt van hoe iemand met macht over deze materie dit bepaalt. Vragen stellen over dit type van probleem komt in laatste instantie neer op het vertellen van een verhaal over macht." Zie [http://www.ne.ch/neuchatel/men/04Exposi/4ITEMPOR/84OBJET/84IN](http://www.ne.ch/neuchatel/men/04Exposi/4ITEMPOR/84OBJET/84INDEX.HTM) DEX.HTM bij de beschrijving van de tentoonstelling "Objets prétextes, objets manipulés" (1984) van het Musée d'ethnographie de Neuchâtel. .
11. JACOBS (M.). Internet: literatuurinformatie, catalogi en tijdschriftartikelen. In:

Oost-Vlaamse Zanten, 72, 1997, p. 110-120. Een knap instrument in verband met publicaties dat hier moet vermeld worden, werd ontwikkeld door Hans-Dieter Hartges: <http://www.hbz-nrw.de/hbz/toolbox>.

12. <http://www.archimuse.com/publishing/journals.html>

13. JACOBS (M.). Internet: nieuwsgroepen en mailing lists voor cultuurwetenschap. In: *Oost-Vlaamse Zanten*, 72, 1997, p. 30-36.

14. KERKHOVEN (J.). Op. cit., p. 248.

15. KERKHOVEN (J.). Op. cit., p. 252.

16. KERKHOVEN (J.). Op.cit., p. 258-259.

17. TOLLEBEEK (J.) en VERSCHAFFEL (T.). Op. cit., p. 22.

18. BEARMAN (D.) en TRANT (J.). Unifying our cultural memory. Could electronic environments bridge the historical

accidents that fragment cultural collections?, in <http://www.archimuse.com/papers/ukoln98paper/index.html>.

19. BROEKHANS (M.) en SCHAAP (M.). Rede en rite. Gerard Rooijakkers' avontuurlijke visie op de volkskunde. In: *Skript. Historisch Tijdschrift*, 21, 1999, p. 15-28, p. 27.

20. BROEKHANS (M.) en SCHAAP (M.). Op. cit., p. 28.

21. Zie het fundamentele artikel HETHERINGTON (K.). From Blindness to blindness: museums, heterogeneity and the subject. In: LAW (J.) en HASSARD (J.). *Actor Network Theory and After*, Oxford, Blackwell Publishers, 1999, p. 51-73.

Met

de sympathie

van de

Generale Bank